

Rapport

efter kvalitetsgranskning av idrott och hälsa i
grundskolan vid Romaskolan
i Region Gotland

Innehåll

Inledning

Resultat

Bakgrundsuppgifter om Romaskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför under hösten 2011 en kvalitetsgranskning av undervisningen i idrott och hälsa i grundskolans årskurser 4–6. Granskningen av Romaskolan i Region Gotland ingår i detta projekt.

Romaskolan besöktes den 15-17 november 2011. Ansvariga inspektörer har expert Kerstin Ekenberg och undervisningsråd Annica Emmervall varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen i idrott och hälsa genomförs i totalt 28 kommunala skolor och 8 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av idrott och hälsa är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Resultat

1. Täcker undervisningen i idrott och hälsa in syftet och alla kunskapsområden så att eleverna ges möjlighet att uppnå kunskapskraven?

Syftet med undervisningen i idrott och hälsa är enligt **kursplanen** att eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper i att planera, genomföra och värdera olika rörelseaktiviteter. Vidare ska eleverna ges förutsättningar för att utveckla goda levnadsvanor och ges kunskaper om hur fysisk aktivitet förhåller sig till psykiskt och fysiskt välbefinnande. Eleverna ska också utveckla förmågan att vistas i utemiljöer under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv. Kursplanen anger därvid tydligt ett centralt innehåll för undervisningen uppdelat i områdena rörelse, hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse. **Skollagen** anger att lärarna ska ha utbildning för den undervisning de bedriver. Enligt **läroplanen** har rektor ansvar för att undervisningen följs upp och utvärderas.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att en stor del av lektionsinnehållet i idrott och hälsa handlar om rörelseaktiviteter där olika typer av bollspel och tävlingsidrott dominerar. Delar som behandlar hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse får inte sällan stå tillbaka. Både lärare och elever tenderar att uppfatta ämnet på ett sätt som avviker från det kunskapsobjekt som finns beskrivet i kursplanen. Ofta bedöms eleverna efter parametrar som närvaro och inställning samt efter mätbara idrottsprestationer. Skolor som följer kursplanens innehåll, uppmärksammar samtliga elevers intressen och behov och som har tydliga bedömningskriterier med grund i kursplanen är de som lyckas bäst i sin undervisning i idrott och hälsa.

Får eleverna undervisning i idrott och hälsa i den omfattning de har rätt till?

Skolan fördelar totalt 528 timmars undervisning i årskurs 1-9. Årskurs 4-5 har 80 minuter idrott och hälsa, med ett undervisningstillfälle i veckan och årskurs 6 har 120 minuter i veckan, fördelade på två undervisningstillfällen.

Enligt timplanen för grundskolan garanteras eleverna minst 500 timmars undervisningstid i årskurserna 1-9 i idrott och hälsa. Den undervisning som skolan erbjuder eleverna i årskurserna 1-9 inte är därför tillräckligt enligt författningarna.

Får eleverna en undervisning som minst täcker in syftet och alla kunskapsområden?

Skolinspektionen har tagit del av Romaskolans läsårsplanering i ämnet. Där framgår att kunskapsområdena rörelse, hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse täcks in och fördelas under olika delar av året. Detta bekräftas också vid samtalen med rektorn, läraren och eleverna.

De lektioner som Skolinspektionen besökte var kopplade till kunskapsområdet rörelse och innehöll uppvärmnings- och bollekar samt dans, rytmik och koreografi. Lektionerna var väl planerade. Eleverna tränade samarbete, samspel, planering av koreografi och dansframträdande samt motorik och teknik. Lektionerna inleddes med genomgångar samt med förklaring och instruktion till de övningar som skulle göras och avslutades med gemensam reflektion och samtal. Vid de pass som behandlade koreografi, samarbetade idrottsläraren med en klasslärare. Lärarna roterade mellan eleverna, som var uppdelade i smågrupper och stöttade dem i uppgiften att sätta samman och träna på ett dansframträdande utifrån musik de själva valt.

Skolinspektionen bedömer att eleverna får undervisning i idrott och hälsa som täcker in ämnets syfte och alla kunskapsområden.

Ger undervisningen eleverna möjlighet att uppnå alla kunskapskrav i idrott och hälsa?

Vid Romaskolan har alla elever under de senaste fem åren nått målen i idrott och hälsa i årskurs 5, medan måluppfyllelsen i årskurs 9 gått ner. Skolan förklarar detta med att elever från andra skolor börjar i Romaskolan i årskurs 7 och att detta påverkar resultaten i årskurs 9. Enligt rektorn och läraren finns innevarande läsår elever även i årskurs 4-6 som riskerar att inte nå målen. Av intervjuerna med rektor och lärare framgår att elever som riskerar att inte nå målen i idrott och hälsa anmäls till elevhälsan. Rektor ansvarar för att ett utredande samtal genomförs mellan specialpedagog och lärare. Elever som har behov av simträning erbjuds detta och elever som behöver stöd i motorik kan få hjälp av en specialist, som är anställd av regionen som resurs till samtliga skolor. Både rektor och lärare säger att inga övriga stödåtgärder erbjuds, men att det finns elever som kan ha behov även av annat stöd, men att skolan inte kunnat tillmötesgå detta. De utredande samtal som specialpedagog och lärare har, resulterar inte i att skolan upprättar åtgärdsprogram som underlag för bedömning av behovet av stödundervisning. Rektor är själv inte nöjd med de rutiner som finns, utan anser att dessa behöver förbättras.

Tabell 1. Andel elever i procent som nått målen i ämnet idrott och hälsa

Åk	år 2006	år 2007	år 2008	år 2009	år 2010
5	100	100	100	100	100
9	89	92	93	94	91

Källa: Skolans uppgifter

Lektionsbesöken visade att läraren hade ett positivt och uppmuntrande förhållningssätt till eleverna. Läraren stöttade deras framsteg och anpassade övningar och instruktioner så att alla kunde delta. Enligt läraren fanns ingen skillnad i deltagande eller måluppfyllelse mellan flickor och pojkar.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver säkerställa att de elever som är i behov av stödåtgärder, får tillgång till stöd. Rutiner behöver utarbetas för att upprätta åtgärdsprogram för elever som behöver särskilt stöd.

Utgår lärarnas bedömning från kunskapskraven i idrott och hälsa?

Av intervjuerna med rektorn och läraren framgår att skolan förberett den nya läroplanen under studiedagar läsåret 2010/11. Förberedelserna har ägnats åt genomgång och analys av Lgr 11 i ämnesnätverk i regionen. Därefter har lärarna arbetat med pedagogiska planeringar på sina egna skolor. Romaskolans planeringsdokument tar upp de olika kunskapsområdenas centrala innehåll, hur skolan ska arbeta med innehållet, vilka kompetenser som ska bedömas och hur bedömningen av eleverna ska ske. För varje område redovisas hur elevernas medverkan ska säkerställas. Vid lektionerna som Skolinspektionen besökte, observerade läraren elevernas sätt att utföra uppgifterna, noterade deras framsteg och reflekterade över lektionsinnehållet tillsammans med eleverna. Enligt läraren och de intervjuade eleverna, brukade lektionerna utformas på detta sätt.

Skolinspektionen bedömer att lärarens bedömning utgår från kunskapskraven i ämnet.

Har lärarna utbildning för den undervisning de bedriver?

Den lärare som undervisar i idrott och hälsa är utbildad klasslärare för årskurs 4-9, med idrott och hälsa som tillval.

Tar rektor ansvar för att undervisningen i ämnet idrott och hälsa följs upp och utvärderas?

Rektor och lärare framför vid intervjuerna att rektor följer upp undervisningen i idrott och hälsa genom att samla in lärarens pedagogiska planeringar och genom återkommande samtal med läraren. De säger också att det inte görs någon utvärdering av elevernas kunskapsutveckling. Därmed saknar både läraren och rektorn ett viktigt underlag för att utvärdera, följa upp och vidta åtgärder inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.

Skolinspektionen bedömer att rektor behöver ta ansvar för att undervisningen i idrott och hälsa följs upp och utvärderas inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna får undervisning i den omfattning de har rätt till enligt timplanen för grundskolan. Planeringen av ämnet utgår från ämnets mål, syfte och centrala innehåll och tar upp samtliga kunskapsområden. Lärarens bedömning utgår från kunskapskraven i ämnet och läraren har utbildning för den undervisning som bedrivs i idrott och hälsa.

Skolan behöver se till att elever som är i behov av stödåtgärder i ämnet får tillgång till detta och att åtgärdsprogram upprättas för elever som har behov av särskilt stöd. Rektor behöver ta ansvar för att undervisningen i idrott och hälsa följs upp och utvärderas inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.

2. Uppfyller undervisningen i idrott och hälsa styrdokumentens krav på en likvärdig utbildning efter varje elevs förutsättningar och behov?

Enligt **skollagen** ska utbildningen inom varje skolform vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas. Grundskolans **läroplan** anger att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Skolan har därvid ett ansvar för att motverka traditionella könsmönster och ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att undervisningen i idrott och hälsa bidragit till en negativ självbild för vissa elever. Trots ämnets allmänna popularitet har idrott och hälsa en relativt hög frånvaro. En förhållandevis stor andel elever deltar sällan aktivt i undervisningen. Skolans mest angelägna uppgift är därför att uppmärksamma de elever som inte finner sig tillrätta med ämnet. De skolor där bedömningskriterierna i idrott och hälsa är tydligt uttalade är de som lyckas bäst. Genusperspektivet och faktorer hos eleverna som föreningsengagemang, ekonomiska villkor och sociokulturell bakgrund är viktiga att ta hänsyn till. Lärarens egna attityder till ämnet är också en faktor som påverkar. Viktigt är även samverkan mellan idrottslärare och lärare i andra ämnen. Då dessa delar beaktas har skolan bättre förutsättningar att lyckas med undervisningen i idrott och hälsa.

Anpassar skolan undervisningen i idrott och hälsa för varje elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande?

Vid samtalen med läraren och vid lektionsbesöken framkom att undervisningen anpassas till elevernas förutsättningar. Läraren varierar instruktioner och övningar under lektionen för att säkerställa att alla förstår och kan delta. I presentationen av olika övningar framhåller läraren syftet med övningen och visar eleverna att de kan utföra den på olika sätt. Eleverna är delaktiga i planeringen av olika områden och får också själva planera och leda vissa lektioner. Läraren betonar att det är viktigt att utmana eleverna och strävar efter att uppmuntra deras egen drivkraft och deras engagemang. Vid elevintervjuerna säger eleverna att alla kan delta på sina egna villkor och att ämnet passar flickor och pojkar lika bra.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i idrott och hälsa anpassas till elevernas behov och förutsättningar.

Har eleverna kunskap om syfte, centralt innehåll och kunskapskrav i idrott och hälsa?

Elevintervjuerna visar att eleverna har kunskap om vad ämnet innehåller och viss kunskap om vad de ska kunna. De ger exempel på vad som ingår i kunskapsområdena, hur de ska uppträda på lektionerna och hur de ska förhålla sig till varandra. De är däremot inte helt säkra på vad de ska kunna och inte heller på vad läraren ska bedöma.

Skolan behöver, mot denna bakgrund, tydliggöra kopplingen för eleverna mellan undervisningen och syfte och centralt innehåll för idrott och hälsa.

Har skolan sådan tillgång till lokaler och utrustning att en likvärdig utbildning kan genomföras?

Undervisningen genomförs huvudsakligen i skolans idrottshall. Simundervisningen sker i en simhall med 25-meters bassäng, som finns i anslutning till idrottshallen. Idrottsplats för utomhusidrotter finns också nära skolan. Vintersporter genomförs i närområdet i nära samverkan med de lokala idrottsföreningarna. Inga avgifter tas ut i samband med olika aktiviteter.

Kontrollerar lärarna elevernas närvaro och deltagande i undervisningen i idrott och hälsa?

Läraren kontrollerar närvaron vid varje undervisningspass. Kontakt med hemmet sker om någon är frånvarande utan att detta har anmälts.

Elever som har skadat sig eller inte kan delta på hela lektionen på grund av sjukdom, kan vara med på delar av lektionen. Läraren och de intervjuade eleverna ger som exempel att det kan gälla viss bollträning, dansövningar eller enklare aktiviteter vid hinderbana. Enligt läraren och eleverna finns inga skillnader mellan flickor och pojkar vad gäller frånvaro.

Följer skolan skollagens bestämmelser om befrielse?

Enligt rektorn finns vid granskningstillfället inga elever som är befriade från undervisning i idrott och hälsa.

Samverkar lärarna i idrott och hälsa med andra lärare?

Läraren i idrott och hälsa samverkar med kollegor i andra ämnen vid idrotts- och friluftsdagar, där alla lärare deltar. Samverkan sker också mellan ämnena biologi och idrott och hälsa, eftersom läraren i idrott och hälsa undervisar i båda dessa ämnen. Det gäller framför allt inom kunskapsområdet kropp och hälsa i biologi. Övrig samverkan sker med ämneskollegor i samband med överlämnande till årskurs 7 och vid övergång till andra skolor. Både rektorn och läraren uppger att de önskar ytterligare samverkan med andra lärare i idrott och hälsa, exempelvis när det gäller ämnesutveckling och bedömning av kunskaper.

Skolinspektionen bedömer att läraren i idrott och hälsa behöver ges förutsättningar till samverkan med andra ämneskollegor för att ytterligare utveckla ämnet och stämma av kunskapskrav och bedömning enligt Lgr 11. Det är sär-

skilt angeläget, eftersom endast en lärare undervisar i idrott och hälsa i årskurs 4-6.

Får lärarna kompetensutveckling inom idrott och hälsa?

Rektor informerar läraren om olika möjligheter till kompetensutveckling i idrott och hälsa, men läraren säger sig ha prioriterat sitt andra undervisningsämne. Enligt rektor är det önskvärt att läraren deltar i kompetensutveckling i idrott och hälsa, eftersom även det ämnet har nytt innehåll i samband med att ny läroplan införts. Någon plan för kompetensutveckling finns inte vid skolan.

Skolinspektionen bedömer att rektor behöver se till att läraren får kompetensutveckling i idrott och hälsa, så att läraren ges möjlighet att följa ämnets utveckling.

Sker skolans samverkan med föreningslivet på ett sådant sätt att kraven på likvärdig utbildning uppfylls?

Samverkan sker med föreningslivet genom att skolan informerar om de olika föreningarnas aktiviteter. Skolturneringar ordnas regelbundet av föreningarna, där regionens olika skolor deltar. I utomhusidrotter deltar föreningarna genom att tillsammans med skolan planera och medverka i aktiviteter. Exempel på detta är orientering och skidåkning. I dessa fall är skolan ansvarig för undervisningen och föreningarna medverkar med instruktörer.

Skolinspektionen bedömer att samverkan med föreningslivet sker på ett sådant sätt att kraven på likvärdig utbildning uppfylls.

Ser skolan till att kränkande behandling inte förekommer i samband med undervisningen i idrott och hälsa?

Både rektorn, läraren och de intervjuade eleverna uppger att det kan förekomma bråk i omklädningsrummen. Eleverna uppger att de kan känna obehag i samband med ombyte och dusch före och efter lektionerna. De menar att vissa elever knuffas och retas andra och att det kan bli slagsmål i samband med ombyte.

Mycket tid har ägnats åt föräldrakontakter och samtal med de elever som bråkar. Skolan har kartlagt var eleverna känner otrygghet och omklädningsrummen har pekats ut som otrygga miljöer. För att komma tillrätta med problemen

finns vuxna ibland med när eleverna byter om. Trots det har skolan inte lyckats skapa en trygg miljö för eleverna.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver se till att kränkande behandling inte förekommer i samband med undervisningen i idrott och hälsa.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att läraren anpassar undervisningen till de enskilda eleverna. Undervisningen bedrivs i huvudsak i skolans idrottshall och simhall och på idrottsanläggning i anslutning till skolan. Inga kostnader tas ut för olika aktiviteter. Läraren kontrollerar elevernas närvaro på lektionerna och alla eleverna deltar i undervisningen. Skolan samverkar med föreningslivet på orten.

Skolan behöver tydliggöra kopplingen för eleverna mellan undervisningen i idrott och hälsa och ämnets syfte och centrala innehåll. Läraren behöver ges förutsättningar till samverkan med andra ämneskollegor för att ytterligare utveckla ämnet. Dessutom bör rektor se till att lärarens möjligheter till kompetensutveckling i idrott och hälsa förbättras. Skolan behöver också se till att kränkande behandling inte förekommer i samband med undervisningen i ämnet.

Tvärgående granskningsaspekt:

Används IT-verktyg i undervisningen på ett sätt som stödjer elevernas kunskapsutveckling och utvecklingen av deras digitala förmåga?

*Skollagen anger att det för utbildningen ska finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen kan uppfyllas. I förarbetet till lagen talas om "elevers varierande behov avseende kommunikation, information och informationsteknik". Enligt grundskolans **läroplan** ska eleverna kunna använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.*

Forskning och beprövad erfarenhet visar att IT i undervisningen bör struktureras och användas på ett medvetet sätt. En IT-strategi måste fokusera på mer än bara teknisk utrustning och tillgänglighet – den måste även sträva efter att skapa en omfattande digital kompetens bland eleverna och bör genomsyra i stort sett alla ämnen.

Stödjer IT-användningen elevernas lärande och utvecklingen av elevernas digitala kompetens?

Vid intervjuer med rektor, lärare och elever framkommer att IT-verktyg inte används i undervisningen i idrott och hälsa. Enligt läroplanen ska eleverna i alla ämnen kunna använda modern teknik som verktyg för kunskapssökande,

kommunikation, skapande och lärande. Skolan behöver därför arbeta med att utveckla användning av IT-verktyg i idrott och hälsa.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan behöver utveckla användningen av IT-verktyg i idrott och hälsa.

Bakgrundsuppgifter om Romaskolan

Romaskolan ligger i tätorten Roma i Region Gotland, cirka två mil sydost om Visby. I regionen finns sju elevupptagningsområden och 33 grundskolor, varav sex inkluderar årskurs 7-9. Skolan omfattar förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola, årskurs 1-9. En idrottshall finns i skolan och på skolområdet ligger en simhall för allmänheten, där simundervisningen bedrivs. Idrottsplats för utomhusidrotter finns också nära skolan. Sammanlagt 300 barn och elever finns i Romaskolan. Av dessa studerar 41 elever i årskurs 4-6. Lärarna är uppdelade i två arbetslag, ett för förskoleklass-årskurs 6 och ett för årskurs 7-9.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att ta reda på om kommunala och fristående skolor följer innehållet i läroplanen och i kursplanen för idrott och hälsa i årskurserna 4-6. Särskilt har utvalda aspekter kring hur undervisningen i ämnet lever upp till styrdokumentens krav på en likvärdig utbildning granskats. Granskningen har utgått från följande frågeställningar.

1. Täcker undervisningen i idrott och hälsa in syftet och alla kunskapsområden så att eleverna ges möjlighet att uppnå kunskapskraven?

Inom ramen för denna frågeställning har Skolinspektionen granskat att ämnets syfte och samtliga kunskapsområden som omnämns i kursplanen för idrott och hälsa finns med i skolans och lärarens övergripande planering och ges tillräckligt utrymme i undervisningen. Skolinspektionen har granskat den lokala planeringen på både lektions- och årskursnivå och i samband med detta efterfrågat motiven bakom val av undervisningsinnehåll.

Särskild uppmärksamhet har riktats mot de områden som forskning och utvärdering funnit ofta försummas, vid sidan av kunskapsområdena hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse, även specifika innehållspunkter som simun-

dervisning, dans och rytmik, orientering och kunskap om första hjälpen och agerande i nödsituationer.

2. Uppfyller undervisningen i idrott och hälsa styrdokumentens krav på en likvärdig utbildning anpassad efter varje elevs förutsättningar och behov?

Inom detta område har granskats huruvida enskilda elever eller grupper av elever riskerar att missgynnas utifrån undervisningens innehåll eller genomförande. Av särskild vikt här är jämställdhets- och genusfrågor, alltså i vad mån utbildningen är anpassad efter elevers olika förutsättningar och intressen och i vad mån den tar sin utgångspunkt i traditionella könsroller. Skolinspektionen har även granskat i vilken mån både elever med och utan idrottserfarenhet kan tillgodogöra sig undervisningen. Även närvaro- och deltagandemönster har granskats utifrån dessa perspektiv.

IT i undervisningen

I anslutning till granskningen av idrott och hälsa har även en tvärgående granskning om IT i undervisningen genomförts. Inspektörerna har där granskat om undervisningen i idrott och hälsa innehåller IT-relaterade inslag för att läroplansmålen och kunskapskraven ska kunna nås.

Metod och material

Innan besöket på skolan genomförts har en dokumentanalys gjorts. Dokumentationen har begärts in från den granskade skolan och innefattar bland annat lektionsplanering, underlag för utvecklingssamtal, lokala bedömningskriterier, skriftliga omdömen i idrott och hälsa, åtgärdsprogram i idrott och hälsa, dokumentation om personal, eventuella beslut om befrielse för elever med mera.

I samband med att dokument begärts in har Skolinspektionen därutöver efterfrågat en verksamhetsbeskrivning som fyllts i av rektorn och lärarna som undervisar i idrott och hälsa. Skolinspektionen har på så vis getts en inledande bild av skolans undervisning i idrott och hälsa.

Vidare har granskningen genomförts med hjälp av lektionsobservationer. Syftet med observationerna är att inspektörerna dels kunnat skapa sig en allmän bild av undervisningen och dels getts möjlighet att samla in data för underlag till bedömningar.

I syfte att få en allsidig bild av skolans undervisning i idrott och hälsa har inspektörerna därutöver genomfört intervjuer med skolan rektor, de lärare som undervisar i ämnet samt ett urval av elever i årskurserna 4 – 6.